TAŞOVA
tasova.gen.tr GAZETESİ

SU KAYNAKLARIMIZ PİYASA KURBANI

Yazan: Ramazan Turgut - 22 Ekim 2010

Suyun Ticarileştirilmesine Hayır Platformu, "Su yaşamdır, satılamaz!" başlığıyla İstanbul'da, üç gün süren bir panel düzenledi. Yeşilırmak Çevre Platformu da davetliler arasındaydı.

Enerji sorunu kalkınmanın can damarı. Ülkemiz, kalkınma için gerekli enerji konusunda çözüm aramakta. Çözüm için çok öneri var. Bunlar tartışılıyor. Daha da tartışılacak. En doğrusunu bulacağız. Buna örgütlü bir katılım gerekli.

Elektrik Mühendisleri Odası (EMO) geçtiğimiz hafta çok önemli bir açıklama yaptı. Cengiz Göktaş imzalı bu yazıyı sizlerle paylaşmak istiyorum.

Son yıllarda ülkemizin birçok bölgesinde farklı tip ve özelliklerde hidroelektrik santral (HES) projeleri gündeme gelmekte ve bu yatırımlardan dolayı da ciddi toplumsal tepkiler oluşmaktadır.

Bu alanda süren tartışmalar ise bütünlüklü bir yaklaşımdan uzak, enerji ve çevre ikilemi içerisinde, her yörenin kendi özgün konumu ile sınırlı olarak sürdürülmektedir. Son iki yıl içerisinde (özellikle Doğu Karadeniz, Çoruh ve Munzur Vadisi olmak üzere) ülkemizin hemen her yerinde irili ufaklı akarsular üzerine özel şirketler eliyle inşa edilmeye başlayan HES projeleri, ne kurulacak santrallerin özellikleri, ne yer seçimleri, ne de toplumsal fayda ve maliyetler açısından doğru bir analiz yapılmadan gündeme getirilmektedir.

Oysa küçük ölçekli HES projelerinde yapılması gereken şey, enerji ve çevre ilişkisini doğru bir zemine oturtup, mevcut yatırımları toplumsal yarar temelinde bilim ve tekniğin ışığında yöre insanları ile birlikte tartışmak ve sonuçlarım bütün kamuoyu ile paylaşmak olmalıdır. Ancak böyle bir gerçeklik üze-rinden doğru bir öncelikler sırası belirlenerek yapılacak yatırımlarla, enerji alanında yüzde 74'e ulaşan dışa bağımlılığımız belirli bir dengeye getirilebilir. Ülkemizin normal koşullarda her yıl belli bir düzeyde artmaya devam eden elektrik enerjisi talebim karşılamak üzere, yenilenebilir enerji kaynaklarımız olarak tanımlanan hidrolik, rüzgâr, jeotermal güneş, biokütle ve biyogaz olmak üzere doğayla barışık temiz üretim teknolojilerini kaynak çeşitliliği içerisinde değerlendirmek enerji politikalarının esası olmalıdır.

Başta küçük ölçekli HES projeleri olmak üzere ülkemiz gündemine gelen bir çok enerji yatırımında sorun tam da bu noktada düğümlenmekte, konu enerji yatırımları ve yöresel tepkiler ekseninde, doğa ve insan yaşamında ortaya çıkacak olumsuzluklar üzerinden mühendislik-teknoloji ve üretim karşıtlığına varan bir karşı çıkışa dönüşmektedir.

Bu tepkilerin temel nedeni ise, gündeme getirilen projelerde gerçek bir havza planlaması, çevresel etki değerlendirme (ÇED) ve uygulanabilirlik koşullarına bakılmaksızın yörede yaşayan insanlar yok sayılarak hareket ediliyor olmasından kaynaklanmaktadır.

7 yıllık hayalin sonucu 500 MW

Özel sektör HES projelerinin sorunlarının giderilmesi için Temmuz ayında DSİ'de yapılan toplantıda su kaynaklarının özelleştirilmesini sağlayan 26 Haziran 2003 tarihli Su Kullanım Hakkı Anlaşması Yönetmeliği Türkiye için milat olarak sunulmuştur. Açıklamalara göre o tarihten bu yana 24 bin 969 megavat (MW) toplam kurulu güce ulaşacak 1611 adet HES projesinin 1583'ü için başvuru alınmış bulunmaktadır. Milat kabul edilen tarihte Türkiye'nin toplam hidroelektrik kurulu gücünün 12 bin 578 megavat olduğu, bunun da 11 bin MW'lık bölümünün kamu tarafından yapılmış hidroelektrik santralleri tarafından oluşturulduğu görülmektedir. Milat kabul edilen 2003 yılında toplam 35 bin 587 MW olan kurulu güç içerisinde hidroelektrik santrallerinin payı yüzde 35.3'tür. Aradan geçen 7 yıllık zaman içerisindeki gelişimi incelediğimizde hidroelektrik kurulu gücünün yüzde 20 artışla 15 bin 95 MW'a ulaştığı, toplam kurulu gücümüzün 46 bin 304 MW olduğu, toplam kurulu güç içerisinde hidroelektrik santrallerin payının ise yüzde 32.6'ya kadar gerilediği ortaya çıkmaktadır. Söz konusu serbest piyasa mantığının işletildiği dönem içerisinde yapılan hidroelektrik santral yatırımları ile sadece 2 bin 500 MW'lik yeni yatırım devreye alınabilmiştir. Yani dillendirilen 23-24 bin MW'lık yatırımın yalnızca 2 bin 517 MW'ı gerçekleşmiş olup, bunun da 2 bin MW'lık bölümü kamunun önceden yatırımı başlanmış olup, tamamlanan projeleriyle sağlanmıştır. Özel sektörün HES yatırımı yalnız 500 MW ile sınırlı kalmış olup, bu da 7 yıla yayıldığında 71 MW gibi çok düşük bir düzeye işaret etmektedir. Nitekim günlük yaşama da bu gerçekleşmeyen yatırımlar HES lisans tüccarlığı olarak yansımıştır.

Ülkemizin teorik olarak 433 milyar kilovat saat (kWh), teknik olarak da 216 milyar kWh'lık potansiyele sahip olduğu, bugünkü üretimin ise 51 milyar kWh'de kaldığı dikkate alındığında da hidroelektrik potansiyelin değerlendirilmesinin kar hırsına bırakılamayacak kadar önemli bir konu olduğu ortaya çıkıyor.

Karadeniz'de HES sancısı

Halen yoğun olarak tartışılan HES projelerinde özellikle nehir tipi hidroelektrik santral lisans sayısında ciddi bir araş yaşanıyor. Doğu Karadeniz'de yoğunlaşan HES projeleri içinde Trabzon, Rize, Giresun ve Artvin'de 341 firma, hidroelektrik santral yapımı için kurumlara müracaat etti. Bunların 73'üne izin verilirken, 17'sinin inşaatı ise mahkeme kararıyla durduruldu. Trabzon'da 76 HES projesi geliştirilmişti. Bunlardan 27'sinde halen çalışmalar devam ediyor. Rize'de geliştirilen 67 HES projesinden 8'inin inşaatı fiilen başladı. HES'lerden 17'si hakkında ÇED olumlu raporu alınırken, kalan 42 proje henüz fizibilite aşamasında bulunuyor. Giresun'da 82 HES projesi için müracaat yapılmıştı. Bunlardan uygun görülen 12'sinmçalışmalanhakn devam ediyor. Doğu Karadeniz yöresinde 116 projeyle en çok HES başvurusu yapılan il Artvin. Bu ilde 25 HES projesine başlandı. 53 proje ise fizibilite aşamasında.

1971 yılında dünyanın sayılı güzelliğine ev sahipliği yaptığı için Milli Park ilan edilen Munzur Vadisi'nde ise Konaktepe I ve Konaktepe II HES ve bunlara su tutmak için yapılacak 6 barajla birlikte

toplam 8 barajın yapılması planlanıyor.

HES'lerin olumlu özellikleri yok ediliyor.

Yani bir taraftan HES potansiyelinin değerlendirilmemesi, diğer taraftan da yapılan projelerde ciddi çevre sorunlarının yaratılması söz konusu. Tüm bu HES projelerinin gündeme gelişinde konuyu enerji kaynaklarımız ve üretim politikalarımız açısından hangi eksene oturtmamız gerektiği önemli bir ayırım noktası. Genel doğrular açısından bakıldığında HES'ler yerli ve yenilenebilir enerji kaynağımız olarak elbette ülkemizin enerji ihtiyacının giderilmesinde önemli bir varlığımızdır.

HES'ler ilk kuruluş maliyeti yüksek olmakla birlikte işletme maliyeti çok düşük olup; uzun vadede ucuza elektrik üretim olanağı sağlamaktadırlar. Su kaynaklarının diğer fosil enerji kaynaklarına göre ucuz ve temiz girdi niteliğinde olması da HES'lerin ekonomik değerini artırmaktadır. Toplumsal açıdan değerlendirildiğinde, HES'lerin yenilenebilir enerji kaynaklan kapsamında çevreci yöntemlerle elektrik üretim olanağı sundukları da görülmektedir. Teknik olarak da HES'lerin devreye alınıp çıkarılmaları çok kolay ve hızlı olmaktadır. Bu nedenle ani talep araş ve azalışlarında HES'ler ciddi avantaj sağlamaktadırlar.

Hidroelektrik santrallerinin tüm bu olumlu özelliklerine rağmen yaşadığımız süreçte yapılanlar, kamusal sorumluluk ve planlamadan uzak olarak şirketlerin karlılık temelinde geliştirdiği projeler olması nedeniyle doğal güzellikler, bitki örtüsü, insan yaşamı ve kültürel hayat üzerinde olumsuz etkiler barındırmaktadır.

Özellikle Doğu Karadeniz Bölgesi'nde denetimden uzak, doğa katliamına dönüşen projeler sürdürülmektedir. Tüm bu olumsuzluklar karşısında yöre halkı başta olmak üzere duyarlı kişi ve kurumlar yargıya başvurmakta; ÇED raporlarıyla ilgili sorunlar nedeniyle de bu projelere yargıdan büyük ölçüde yürütmeyi durdurma ve iptal kararlan çıkmaktadır. Kamudaki kurumsal yapının büyük ölçüde tasfiye edilmesiyle yaratılan denerim zafiyetine bölgesel jeolojik olumsuz şartlar da eklendiğinde kar amaçlı HES yatırımlarının ciddi faciaları bünyesinde barındırdığı önemli bir gerçekliktir.

Ucuz elektrik olanağı yok ediliyor

HES'lerin serbest piyasa mantığına teslim edilmesi, hidrolik kaynaklardan ucuza elektrik sağlama olanağını da ortadan kaldırmaktadır. Bu durumun en somut göstergesi, kamu tekeli döneminde HES'lerden ucuza yapılan üretim ile pahalı kaynaktan sağlanan üretimin paçallanması yoluyla maliyet dengelemesine gidilmekte iken, bugün "dengeleme ve uzlaştırma sistemi" olduğu söylenen elektrik borsasında ucuza üretilen elektrik yüksek kârlarla satılmaktadır. Yüksek getiri vadeden, kamu üzerinden tahsilat garantili bir alan haline dönüştürülen elektrik piyasası, kâr arayışındaki sermaye gruplan için cazibeli bir alan haline gelmiş, diğer sektörlerden buraya doğru hızlı bir ilgi akışı başlatılmış, ülkenin enerji alanındaki yatırım güvenliği bir yana, garip bir lisans ticareti alıp başını yürümüştür. Oluşturulan yapının bizatihi kendisi, yerli ve yenilenebilir hidrolik kaynaklarımızın değerlendirilmesi önünde engel oluşturmuştur.

4628 sayılı Elektrik Piyasası Kanunu sonrasında HES projelerine yönelik olarak sürdürülen rant dağıtım anlayışı, gıda şirketlerinden medikal şirketlerine, hatta spor kulüplerine kadar ehil olmayan çok sayıda tüzel kişiliğin HES yapmaya kalkışmasıyla sonuçlanmaktadır. Mevcut yapı çantacılar olarak anılan lisans simsarlarım türetmiş, gelinen noktada kimliği belirsiz şirketler eliyle HES lisansı satın alınmaya çalışılmaktadır.

4628 saydı Elektrik Piyasası Kanunu'nun ardından kamunun yeni yatırımları durdurulmuş, HES'ler de bu kapsamda tamamen plansızlığa bırakılmıştır. Oysa ülkemizin hidrolik kaynaklarının bedelli-bedelsiz olarak santral kurmak üzere özel ellere bırakılması, Anayasa'ya ve kamu yararına aylandır.

Piyasacı yapılanmanın tahribatı

Sonuç olarak, enerji alanında yaratılan piyasacı yapılaşma, yenilenebilir hidrolik toynaklarımızın çevreye duyarlı bir şekilde değerlendirilmesi önündeki en büyük engeldir. HES'ler de bu kapsamda tamamen plansızlığa bırakılmıştır. Anayasa'daki doğal servet ve kaynakların mülkiyetlerinin devredilemeyeceğine ilişkin açık hükme rağmen, ülkemizin hidrolik kaynakları, su kullanım hakta ve lisans dağıtımıyla pazarlanmaktadır. Yapılan işlem doğal kaynakların özel şirketlere devri olması nedeniyle açıkça Anayasa'ya aykırıdır.

Günümüzde suya erişim ve temiz su kaynaklarının adil kullanılması en temel insan hakkıdır. Sorun enerji üretimi adı altında su havzaları ve su hizmetlerinin ticarileştirilerek şirketlere devredilmesi, yani insanların akarsuları ve derelerinin metalaştırılması sorunudur. Neticede, çarpık bir anlayışla dayatılan HES yatırımlarını, enerji üretiminde bir zorunluluk olarak değerlendiren ve insanların duyarlılıklarını görmezden gelerek, konuyu sadece mühendislik projesi temelinde ele alan yaklaşımların ne toplum sosyolojisi ne de insan eriği ile bağdaşması mümkün değildir

* * *

1940 kuşağının en genç şairi Arif Damar (Barikat) da aramızda ayrıldı… Seni her barikatta anımsayacağız… Gitme kal/ Nice nice acıları aklına getir/ bunca yoksulluğu aklına getir/Gözyaşlarını aklına getir// "Gitme kal"/Var yok dinlemez/Bir Çocuk isteğidir./Gitme aklına getir..

Anısını yaşatacağız.

Hoş ve esen kalınız.

Yorum Ekle

Ramazan Turgut

X